

Szigeti Cecília¹ – Tóth Gergely²

Egyenlőtlen egyenlőtlenségek a 21. században

Uneven inequalities – a 21st century perspective

szigetic@sze.hu

¹Széchenyi Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, egyetemi docens

²Pannon Egyetem, Georgikon Kar, tanszékvezető egyetemi docens

Az egyenlőség - egyenlőtlenség helyzetét vizsgálta az OECD 2014-ben megjelent elemzése, amely 1820 és 2014 közötti évek adatait elemezve arra kereste a választ, hogy az adott időszakban nőtt vagy csökkent az egyenlőtlenség a világon. Ahogy a társadalmi – gazdasági folyamatoknál általában, így itt is igaz, hogy a kérdés többféleképpen értelmezhető és a vizsgálat konkrét módszerétől függően ugyanarra a kérdésre különböző válaszok is kaphatók. A legnagyobb változást ebben az időszakban az jelentette, hogy a szegény és gazdag országok jövedelmi egyenlőtlenségét kifejező GINI együttható háromszorosára emelkedett, ami a jövedelmek különbségeinek erőteljes növekedését jelentette.

A probléma súlyát jelzi, hogy az „új világrend kialakításának” egyik alapvető feltételeként fogalmazta meg 1976-ban Jan Tinbergen Nobel-díjas közgazdász a Római Klub 3. jelentésében (RIO, Reshaping the International Order) a jövedelmi egyenlőtlenség csökkentését. Ez a kérdés most, négy évtizeddel később is aktuális maradt. Tinbergen az 1972-es adatbázisból kiindulva 2012-re 3 forgatókönyv szerint is megbecsüli a világnépesség legszegényebb decilisének főbb gazdasági és társadalmi adatait – amely ma már a rendelkezésre álló statisztikák alapján ellenőrizhető. Tanulmányunkban megvizsgáljuk, közelebb jutottunk-e az „új világrendhez” és Tinbergen melyik forgatókönyve áll a legközelebb a valós folyamatokhoz.

Mit jelent az egyenlőtlenség?

Az egyenlőtlenség Therborn szerint elkerülhető, erkölcsileg nem igazolható hierarchikus különbség.

- Elkerülhetőség: a húszéves embernek a hatvanéveshez viszonyított jobb fizikai erőnléte nem egyenlőtlenség, mert nem elkerülhető. A nőknek a férfiakéhoz vagy a fekete munkásosztálybeli fiúknak a fehér bankárgyerekekéhez viszonyított eltérő társadalmi esélyei azonban egyenlőtlenségnek tekintendők.
- Erkölcsileg nem igazolható: az egyenlőtlenség nem csupán osztályozás, hanem olyanvalami, ami megsérti az emberi lények közötti egyenlőség erkölcsi normáját. (Ezzel nem a teljes egyenlőség valamiféle normáját feltételezi a szerző, csupán arra mutat rá, hogy létezik egy különbség, amely túl nagy, és/vagy amely a nem megérdemelt irányába tart, mint például amikor nem a megfelelő ember kapja a legnagyobb elismerést).
- Hierarchikus különbség: a különbség lehet horizontális, nem kell, hogy bárki magasabban vagy alacsonyabban helyezkedjen el, jobb vagy rosszabb legyen, míg az egyenlőtlenség mindig vertikális, és rangsorral jár. Azután a különbség csak ízlés és/vagy osztályozás kérdése (1989).

Az egyenlőtlenségnek számos megközelítése és dimenziója vizsgálható, például a területi, interregionális kutatásokban (Borzán, 2004) a közsféra értékelési szempontjaként (Csiszárík-Kocsir, 2009) vagy a CSR tevékenység értékelési szempontjaként (Lentner et al. 2015). Tanulmányunkban az országok közötti jövedelmi különbségekkel foglalkoztunk

Egyenlőtlenség a történelemben

LVII. GEORGIKON NAPOK

57th Georgikon Scientific Conference

Az országok közötti jövedelmi különbségeket áttekinthetjük a Maddison-projekt adatbázisából. A történeti adatok alapján (1. táblázat) az egyes országok közötti különbségek jelentősen kisebbek voltak és a növekedés üteme is jelentősen lassabb, mint jelenleg (Bolt-van Zanden, 2013).

1. táblázat: Egy főre eső GDP

	Észak Itália	Spanyolország	Anglia	Hollandia	Bizánc	Irak	Egyiptom	Japán
1	800	600	600	600	700	700	700	
730						920	730	402
1000					600	820	600	
1150					580	680	660	520
1280							670	527
1300	1585	864	892				610	
1348	1486	1486	919	876	580			

Forrás: Bolt-van Zanden (2013)

Hogyan változott az egyenlőtlenség 1820 óta? A kérdésre – az OECD friss elemzése alapján – többféle választ is adhatunk.

2. táblázat: Egyenlőtlenség a világon 1820 óta

év	GINI együttható	országban belüli egyenlőtlenség	országok közötti egyenlőtlenség
1820	49	45	16
1850	46	38	23
1870	55	45	32
1890	52	36	38
1910	58	40	44
1929	63	44	49
1950	65	38	55
1960	64	38	54
1970	65	37	56
1980	65	36	56
1990	66	39	56
2000	66	45	54

Forrás: OECD 2014

A 2. táblázatban látható, hogy 1820-ban az országok közötti egyenlőtlenséget mérő Gini-együttható mindössze 16 volt, ami rendkívül alacsony érték. (A Gini-skálán 0 felel meg az abszolút egyenlőségnek, amikor mindenkinek ugyanannyi a jövedelme, 100 pedig az abszolút egyenlőségnek. Az OECD kiadvány „Gini-pontokat” használ a tradicionális 0–1 skála helyett.) 2012-ben az országok közötti egyenlőség mértéke 54. Ha az egész világot úgy vizsgáljuk, mintha egyetlen ország lenne, az egyenlőség ebben a tekintetben is nőtt, de kisebb mértékben, mint az országok között: 1820-ban a becsült „világegyenlőség” 49 Gini-pont volt, ma körülbelül 66 (Keeley, 2014).

Egyenlőtlenség a hetvenes években

A Tinbergen jelentés idején, a hetvenes években a világ leggazdagabb részein élő emberek átlagos jövedelme 1100 dollár, míg a világ legszegényebb részein élő emberek átlagos jövedelme csupán 85 dollár (3. táblázat). Ezt a 13:1 decilis arányt és trendjét elfogadhatatlannak kell tekintenünk, mert nem felel meg az emberhez méltó életkörülményeknek és magában hordja a politikai bizonytalanság veszélyét. Tinbergen szerint az ilyen különbségek megléte összeegyeztethetetlen a méltányos társadalmi renddel (1979).

3. táblázat: Népeség, az egy főre jutó és az összjövedelem; 1970-ben

	Világ	harmadik világ országai		ipari országok	
		egész világ	legszegényebb decilis ¹	egész világ	leggazdagabb decilis ²
népeség (millió fő)	3667	2588	368	1089	368
összjövedelem (milliárd dollár) ³	1526 ⁴	490	31	925	405
jövedelem (dollár/fő 1970 évi dollárban)	415	190	85	1010	1100

Forrás: Tinbergen (1979)

Forgatókönyvek a 70-es évekből 2012-re

Az első forgatókönyv a legszegényebb országok számára a jövedelem 5%-os évi növekedését feltételezi, ez azt jelentené, hogy az éves 85 dolláros jövedelem 42 év alatt nyolcszorosára, 680 dollárra emelkedne, ezalatt az ipari országok 3,3%-os növekedésével a leggazdagabb decilis jövedelme 4400 dollárra emelkedne, alacsony népesség növekedési előrejelzésekkel számolva. Így a világ leggazdagabbjai és legszegényebbjai között a különbség 13:1-hez arányról, 13:2-re csökkenne. A második forgatókönyv szerint a fejlett országok növekedése csak évi 1,7%, így az arány 13:4-re csökkenthető. A harmadik forgatókönyvben a legszegényebb országok növekedési üteme 4%-os, ezzel a 13:1 decilis arány nem változna (3. táblázat).

¹Alsó decilisben levő országok: Afganisztán, Burma, Csád, Dahomey (ma: Benin), Etiópia, Indonézia, Malawi, Mali, Nepál, Nigéria, Pakisztán, Banglades, Ruanda, Szomália, Felső-Volta (ma Burkina Faso), Jemeni Arab Köztársaság, Zaire.

² Belgium, Kanada, Dánia, Franciaország, Norvégia, Svédország, Svájc, Egyesült Államok, NSZK

³ Az eredeti forrásban mértékegységként millió dollár szerepel, ami valószínűsíthetően sajtóhiba.

⁴ Az eredeti forrásban (hivatkozott könyv 135. oldala) táblázatából származnak, és valószínűleg kisebb elírást tartalmaznak (490+925 nem egyenlő 1526-tal).

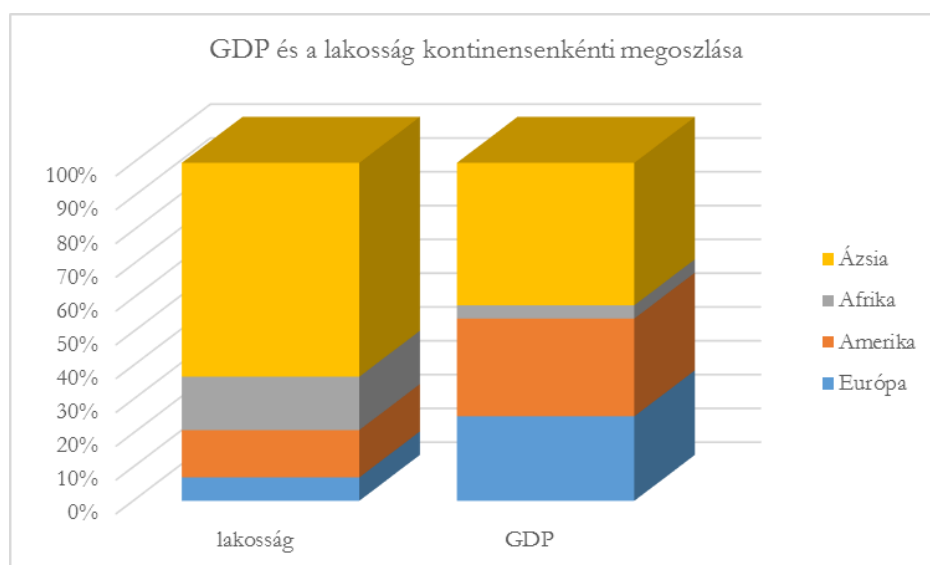
3. táblázat: Tinbergen forgatókönyveiben előre jelzett jövedelmek⁵

Forgatókönyvek		Decilisek (dollár/fő)		Arány
		legszegényebb	leggazdagabb	
1970	415\$	85	1100	13:1
1. forgatókönyv	5-3,3%	660	4300	13:2
2. forgatókönyv	5-1,7%	660	2233	13:4
3. forgatókönyv	4-4%	441	5712	13:1

Egyenlőtlenség 2012-ben

2012-ben a világon nagyjából 7 milliárd ember élt, a globális kibocsátás értéke 70000 milliárd euró, így ha a világ kibocsátása egyenletesen oszlana el, akkor minden lakosra nagyjából 10000 euró jutna évente. Valóságban azonban jelentős a kontinensek közötti egyenlőtlenség (1.ábra).

1. ábra

Forrás: Piketty, 2015

⁵ A Tinbergen féle számítás és a saját kalkuláció eredményei között kisebb eltérés van, mert Tinbergen korrekciós tényezőt is alkalmazott számításainál.

A különbségeket részletesebben vizsgálva, az USA-Kanada tömb mind a 350 millió lakosára 40000 euró körüli GDP jut évente, addig a 900 millió lakosú Fekete-Afrika éves kibocsátásának mértéke 1800 milliárd euró, ami kevesebb, mint Franciaország GDP-je, így az egy főre eső kibocsátás 2000 euró/év körüli értéket jelent (Piketty, 2015). A két tömb közötti különbség Piketty számításai szerint 20-szoros, ami arra utal, hogy Tinbergen forgatókönyvei nem valósultak meg.

Tinbergen vizsgálatát megismételve a Világbank internetes adatbázisán a 2012 évre vonatkozó GNI (vásárlóerőparitáson mért USA dollár/fő) értékeket, valamint a népesség alakulását vizsgáltuk. Az adatpár 187 országra (6,9 milliárd fő) állt rendelkezésre. Az országokat GNI alapján sorba rendeztük és decilisbe soroltuk. A legalacsonyabb jövedelmi decilisbe tartozó 690 millió ember a világ 40 országában él, átlagos jövedelmük 1637 dollár. A legalacsonyabb jövedelem Kongóban van (610 dollár/fő), a leggazdagabb decilisbe tartozó 24 országban szintén 690 millió ember él, átlagos jövedelmük közel 49 ezer dollár. A legmagasabb jövedelmű ország Katar ahol az egy főre eső GNI értéke több, mint 127 ezer dollár. A legmagasabb jövedelmű decilisben az átlagos jövedelem 30-szor nagyobb, mint a legalacsonyabb jövedelmű decilisben. Az átlagos jövedelem 30-szeresére, a felső decilis jövedelme 45-szörösére, a legalacsonyabb jövedelmű decilisben 19-szeresére emelkedett. Mivel a Tinbergen féle elemzés módszertani leírása hiányos, így a vizsgálatot más módszerrel is elvégeztük. Ha a számítást 2005 évi árakon számított GNI értékekkel végezzük, 128 ország adatait (6,3 milliárd fő) vizsgálhatjuk. A leggazdagabb és a legszegényebb decilis közötti különbség több, mint 71-szeres (4. táblázat).

4. táblázat leggazdagabb és legszegényebb decilisek jövedelme 1970-ben és 2012-ben

	1970	1970-es csoportok 2012-es adatai	2012 (PPP dollár/fő)	2012 (2005 évi árakon dollár/fő)	arány (2012-es vásárlóerőparitáson mért dollár/fő/1970-es adatok)
országok száma			187	128	
vizsgálatba bevont lakosság (milliárd fő)	3,7	felső decilis: 534 millió fő alsó decilis: 1076 milliárd fő	6,9	6,3	
átlagos GNI	415		13905	8351	34
felső decilisbe tartozó országok átlagos GNI	1100	48796	49266	43076	45
alsó decilisbe tartozó országok átlagos GNI	85	4575	1637	609	19
arány	13:1	11:1	30:1	71:1	

Forrás: Tinbergen, 1979 és Világbank, 2015 alapján saját számítás

Ha a vizsgálatot a Tinbergen által vizsgált országokra (1. és 2. lábjegyzet) ismételjük meg, Szomália kivételével minden országra, vagy azok utódállamaira találunk adatot. A különbség a két csoport között 11:1 arányra csökkent, ez elsősorban annak köszönhető 2012-ben Indonézia GNI értéke 9ezer dollár/fő feletti értéket ért el. Az összehasonlítás abból a szempontból hozott érdekesebb eredményt, hogy a Tinbergen féle legszegényebb decilisben ma több mint 1 milliárd ember él, addig a korábbi leggazdagabb decilisben alig több, mint 530 millió fő.

40 év alatt a jövedelmi különbségek a leggazdagabb és a legszegényebb országok között nem a Tinberegn által javasolt forgatókönyvek szerint zajlottak, hanem jelentős mértékben, több mint háromszorosára emelkedtek, az egyenlőtlenség növekedése elsősorban arra vezethető vissza, hogy a leggazdagabb decilisben a növekedés több mint negyvenszeres, míg a legszegényebb decilisben kevesebb, mint hússzoros.

Felhasznált irodalom:

Bolt, Jutta; van Zanden, Jan Luiten (2013): The first update the Maddison project Re-estimating growth before 1820 <http://www.ggd.net/maddison/maddison-project/publications/wp4.pdf> (letöltés ideje: 2015. 09.15)

Borzán Anita (2004): Interregionalizmus a dél-alföldi magyar-román határ mentén, Békéscsaba

Csiszárík-Kocsir, Ágnes (2009): A nevelési – oktatási feladatellátás finanszírozási aspektusai és körülményei a helyi önkormányzatoknál, doktori értekezés, Gödöllő

Keeley, Brian (2014): Nőtt vagy csökkent a globális egyenlőtlenség? Napi gazdaság, 2014. október 27.

Lentner Csaba; Szegedi Krisztina; Tatay Tibor (2015): A központi bankok társadalmi felelőssége. Vezetéstudomány 46(9-10) - Szeptember-Október, 35-47. oldal

OECD (2014): How was life, Global Well-being since 1820 <http://www.oecd.org/statistics/how-was-life-9789264214262-en.htm> (letöltés ideje 2015. 09. 15)

Piketty, Thomas (2015): A tőke a 21. században, Kossuth Kiadó

Therborn, Goran (1989): Az egyenlőtlenség aknamezői <http://ketezer.hu/2010/11/goran-therborn-az-egyenlotlenseg-aknamezoi/> (letöltés ideje 2015. 09. 15)

Tinbergen, Jan (1979): A RIO-jelentés. A nemzetközi gazdasági rend átalakítása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

World Bank Database (2015) <http://data.worldbank.org/> (letöltés ideje: 2015. 09.15)

LVII. GEORGIKON NAPOK

57th Georgikon Scientific Conference